

виборі мети і способів її досягнення на основі усвідомлення ним власних потреб є також найважливішою умовою становлення самоствердження особистості і роль куратора у цьому процесі є однією з найважливіших.

Список використаних джерел

1. Винославская Е.В. Формирование психологической готовности куратора академической группы к воспитательной работе: Автореф. дис... канд.псих.наук: 19.00.07. / Научно-исследовательский институт психологии АН УССР. – К., 1986. – 24 с.
2. Дубасенюк О.А. Теоретичні і методичні основи виховної діяльності педагога: Дис. докт. пед. наук. 13.00.04. АПН У. Інститут педагогіки і психології. К., 1996.
3. Мясищев В.Н. Особа і неврози / В.Н. Мясищев. – Л., 1960.
4. Сластенин В.А. Профессиональная деятельность и личность педагога. / Научно-методический журнал “Педагогическое образование и наука”. – М., 2000. – № 1.
5. Фонарев А.Р. Формы становления личности в процессе ее профессионализации // Вопросы психологии. – 1997. – №2. – С.88-93.
6. Оптимізація взаємин у системі “студент-викладач” / В.Юрченко // Освіта і управління. – 1997. – №3. – Т.1. – С.103 – 110.

*І.С.Дереза,
аспірант,
Криворізький ДПУ*

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ “САМООСВІТА”

У статті розкрито сутність, основні характеристики самоосвіти та різні підходи до визначення цього поняття.

В статтє раскрыто сущность, основные характеристики самообразования и различные подходы к определению этого понятия.

The main point, the main description of self-education and different approaches to defining of the concept are disclosed in the article.

Одним із завдань переходу України до постіндустріального, інформаційного суспільства, інтеграції вітчизняної освіти до європейського та світового освітнього просторів є формування особистості, здатної до саморозвитку, самоосвіти, самовдосконалення через осмислення власної сутності та своєї ролі в динамічному світі. Суттєвою умовою успішної реалізації цих завдань є не лише “забезпечення доступності здобуття якісної освіти

протягом життя для усіх громадян”, але й формування у них умінь самоосвітньої діяльності. Тобто визначальним чинником самовдосконалення й самореалізації особистості виступає її здатність до самоосвіти як оптимальної форми підвищення професійного, загальноосвітнього та загальнокультурного рівня.

Отже, одним із важливих завдань вищого навчального закладу є підготувати студентів до самоосвітньої діяльності, озброїти їх необхідними знаннями і уміннями. А успішне розв'язання цієї проблеми багато в чому залежить від розуміння сутності поняття “самоосвіта”.

Витоки ідеї самоосвіти сягають часів античності, де актуалізувались питання про формування звички до самостійного пізнання та розширення кругозору людини як вагомого чинника становлення особистості (Демокрит, Сократ, Платон, Арістотель, Епікур, Сенека, Квінтіліан).

Найбільш прогресивні представники епохи Відродження, піднімаючи авторитет знань та пропагуючи культ розуму, хоч і опосередковано, проте звертали увагу на самопізнання, за допомогою якого людина має перейти до осягнення природного світу, на самоформування особистості, яке передбачає свободу вибору (М.Монтень, Піко делла Мірандола, Т.Кампанелла, Т.Мор та інші).

Розробка багатоаспектних проблем самоосвіти в Нові часи активно велась видатними представниками педагогічної думки минулого, зокрема, Я.Коменським, Д.Дідро, Г.Бабефом, А.Лавуаз'є, Т.Дезамі, А.Дистервегом, які акцентували увагу на таких питаннях: необхідність самостійного розширення кола своїх пізнавальних інтересів; прагнення до безперервної самоосвіти як природна схильність людини в пошуках істини й самовдосконалення; принцип системності в самоосвіті; умови та прийоми ефективної самоосвітньої діяльності тощо.

Підґрунтям проблеми самоосвіти у вітчизняній теорії і практиці з часів України-Русі до другої половини ХІХ-го століття стали традиції братських шкіл України й Києво-Могилянської академії, яка формувала у “спудеїв” навички до самоосвітньої роботи і погляди щодо її організації у таких видатних випускників, як Ф.Прокопович, Г.Сковорода та інші. Особливу роль у подальшому розвитку проблеми самоосвіти на вітчизняному ґрунті відіграв, принцип самопізнання Г.Сковороди, який філософ вважав найбільш дієвим засобом

самовдосконалення людини [4].

Термін "самоосвіта" увійшов до української та російської мов у 30-60-х роках XIX ст. С.Ожегов у словнику російської мови тлумачить самоосвіту як "приобретение знаний путем самостоятельных занятий, без помощи преподавателя". Дещо ширшим можна вважати означення, подане у Великій Радянській Енциклопедії (3-тє вид.): "Самоосвіта – самостійна освіта, отримання системних знань в певній галузі науки, техніки, культури, політичного життя та ін., яка передбачає безпосередній інтерес особистості у органічному поєднанні із самостійністю у вивченні матеріалу". В "Педагогічному словнику", виданому Академією педагогічних наук СРСР (1986), самоосвіта визначається як "освіта, яку здобувають поза навчальними закладами шляхом самостійної роботи". За "Українським педагогічним словником" С.Гончаренка (1997) "самоосвіта – освіта, яка набувається в процесі самостійної роботи без проходження систематичного курсу навчання в стаціонарному навчальному закладі. Самоосвіта є невід'ємною частиною систематичного навчання в стаціонарних закладах, сприяючи поглибленню, розширенню і більш міцному засвоєнню знань" [5].

Самоосвіта як педагогічна категорія розглядалася спершу як підсистема (додаток, доповнення, частковий прояв) категорії освіти і застосовувалася для розв'язання конкретних освітніх завдань: формування волі, розумового самовдосконалення, усунення недоліків (А.Веденов, С.Реверс, В.Екземплярський). Взаємозв'язок освіти та самоосвіти розглядали у своїх роботах А.Ковальова, О.Кочетова, В.Селівсенова, О.Арета, О.Бодальова та ін. Сутність, структура та зміст самоосвіти відображені в дослідженнях Т.Браже, М.Башкірової, Л.Боженко, М.Заборщиковаї, А.Моркової, П.Пшебильського, Р.Сеульського, Я.Турбовського та ін.

Розмежування самостійної роботи та самоосвіти здійснене А.Громцевою, П.Підкасистим, Н.Половніковою, Г.Серіковим, А.Усовою. Багато досліджень присвячено зв'язку самоосвіти з самовихованням особистості (В.Бондаревский, А.Ковалев та ін.); ознакам самоосвіти і готовності особистості до цієї діяльності (Н.Іванова, А.Громцева, В.Буряк, Т.Яковец та ін.); пропедевтиці самоосвіти і стимулюванню потреби в безперервній освіті (І.Берецков, Н.Демидчук, Т.Шамова, В.Шуман та ін.). Значну увагу дослідників привертають питання управління самоосвітою і педагогічного сприяння самоосвіті студентів Л.Баренбаум, Г.Серіков

та ін.; самоосвіті викладачів І.Барсуков, К.Левітан, Ю.Салмін та ін.

В.Сухомлинський вважав самоосвіту частиною педагогічного процесу, розглядаючи питання організації праці школярів, навчання їх виконанню домашніх завдань; вважаючи одним із головних елементів освіти сформованість самоосвітніх навичок: читати підручники і додаткову літературу, робити різні записи з підручника, реферувати, контролювати себе [6].

А.Громцева розглядає самоосвіту як цілесумовлену самою особистістю систематичну пізнавальну діяльність з метою розвитку освіченості [1]. Категорійні ознаки цілесумовленості та систематичності вказують у цьому випадку на керований самою особистістю характер самоосвіти. У даному тлумаченні поняття “самоосвіта” зосереджено увагу на тому, що вона здійснюється згідно з внутрішніми потребами особистості та за її власним бажанням [5].

Самоосвіта, за М.Касьяненко, – цілеспрямований процес самостійного оволодіння цілісною системою знань і умінь, поглядів і переконань, прогресивним досвідом у певній сфері діяльності під впливом особистих та суспільних інтересів [2].

Під самоосвітою Ю.Салмін розуміє усвідомлену плановану і самокеровану самостійну пізнавальну діяльність особи в цілях гармонійного розвитку і безперервного підвищення ефективності професійної діяльності.

В.Оконь відзначає, що самоосвіта – це такий вид навчання, цілі, зміст, умови і засоби якого залежать від самого суб'єкта. Це процес абсолютно самостійного навчання людини.

А.Маркова вважає, що “самоосвіта – керована самим учнем систематична пізнавальна діяльність, яка переслідує мету вдосконалення освіти”.

Розглянемо основні підходи до визначення поняття “самоосвіта” щодо його змісту та тлумачення. Одержані результати узагальнюємо у таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення самоосвіти як категорії	Загальний зміст та тлумачення (автор)
Форма	отримання знань (Е.Лебедева); присвоєння досвіду (Л.Г. Борисова); здійснення пізнавальної діяльності (А.П. Владиславлев);

Визначення самоосвіти як категорії	Загальний зміст та тлумачення (автор)
	поглиблення знань (Г.Б. Бичкова);
Шлях	продовження освіти (Е.Лебедева); до самого себе (Л.Н. Кулікова);
Процес	розвитку інтелектуальних якостей та розумових здібностей (О.І. Кочетов); оволодіннями знаннями з ініціативи самої особистості (Б.Ф. Райський, М.М. Скаткін);
Пізнавальна діяльність	яка виходить за межі обов'язкових завдань (І.Ф. Гончаров); яка характеризує високий ступінь саморегуляції (Н.В. Косенко);
Коригування	своєї розумової діяльності, її операції (Л.І. Рувінський);
Засіб	саморозвитку, творчої першооснови особистості (Л.І. Рувінський);
Удосконалення	своєї особистості за допомогою самостійної та науково-дослідницької діяльності (О.І. Кочетов);
Результат	та умова освіти (О.І. Кочетов);
Основа росту	вчителя як спеціаліста (Р.П. Сеульський);
Вид	пізнавальної діяльності (П.Г. Пшебильський);
Компонент	системи освіти (В.Н. Турчанко);
Система	розумового та світоглядного самовиховання (К.М. Коджаспірова); оновлення, розширення та поглиблення отриманих знань, удосконалення практичних умінь та навичок (В.А. Козаков);
Ланка	що пов'язує та інтегрує навчання, працю та суспільну діяльність в єдине ціле (А.Л. Загорський);
Стрижень	що зумовлює цілісність системи освіти (С.Б. Орлов).

Визначені в таблиці категорійні ознаки не протиставляються

одна одній, оскільки відображають багатозначність поняття, що розглядається.

Аналіз зазначених трактувань поняття самоосвіти дозволяє виокремити три різні підходи до його тлумачення. Перший з них характеризує самоосвіту як цілеспрямовану, плановану самостійну роботу з метою підвищення своєї професійної майстерності (М.Заборщикова, В.Новічков, П.Пшебильський). У цьому випадку самоосвіта розглядається як суто професійна функція, а мета її здійснення пов'язується з підвищенням продуктивності діяльності. Другий, більш широкий підхід, дозволяє тлумачити поняття самоосвіти як "індивідуально-особистісного процесу цілеспрямованого та систематичного поліпшення, вдосконалення, розвитку себе та своєї діяльності" (Н.Козієв та ін.). При цьому саме особистісний характер самоосвіти як саморозвитку передбачає наявність процесу самопізнання (Н.Кулоткін, Г.Сухобська). Керуючись третім підходом, можна розглядати самоосвіту як вид, форму, засіб пізнавальної діяльності (Л.Борисова, Г.Бичкова, А.Владіславлев, П.Пшебильський).

Підсумуємо все вище сказане:

- Самоосвіта є результатом освіти і обов'язковою умовою ефективності останньої. Взаємозв'язок процесів освіти і самоосвіти зумовлений тим, що самоосвіта сприяє накопиченню знань, формуванню інтелекту, розвитку розумових сил та здібностей. Крім цього, самоосвіта є інформативним процесом, є складовою розумового самовиховання, завдяки якому виробляються якості, необхідні для успішного оволодіння знаннями.
- Самоосвіту не можна ототожнювати з самостійною роботою, тому що самоосвіта є цілеспрямованим добровільним удосконаленням особистості в сфері науки, культури за допомогою самостійної та науково-дослідницької діяльності. Таким чином, самостійна робота є одним із засобів самоосвіти.

Зазначене вище дозволяє трактувати самоосвіту як вид пізнавальної діяльності, яка характеризується активністю, самостійністю, добровільністю та спрямованістю на вдосконалення розумових здібностей, формування культури розумової праці [3].

Детальний аналіз матеріалів психолого-педагогічної літератури з проблем самоосвіти дав можливість зробити висновок, що самоосвіта як психолого-педагогічна і соціальна категорія знаходиться в активному розвитку; інтерес широкого кола

громадськості до самоосвітньої діяльності зумовлений об'єктивними соціально-економічними причинами та стрімким розвитком науки. Важливим чинником для подальшого розвитку проблеми самоосвіти стало обґрунтування самого поняття "самоосвіта", визначення мети, завдань, мотиваційної сфери, основних принципів і тенденцій її розвитку.

Список використаних джерел

1. Громцева А.К. Формирование у школьников готовности к самообразованию: Учеб. пособие по спецкурсу для студентов пед. институтов / Громцева А.К. – М.: Просвещение, 1983. – 144 с.
2. Касьяненко М.Д. Самостоятельная работа студента: Учебное пособие для слушателей ФПК вузов / Касьяненко М.Д. – К.: УМК ВО, 1988. – 280с.
3. Самоосвітня діяльність вчителя як педагогічна проблема [Електронний ресурс] / А.О. Ключко // Народна освіта: Науково-методичний електронний педагогічний журнал. – 2007. – №3. – Режим доступу до журн.: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/NarOsv/2007-3/07kaoupp.htm>.
4. Сидоренко І.І. Проблеми самоосвіти особистості у вітчизняній педагогічній пресі другої половини XIX – початку XX століття: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / І.І.Сидоренко. – Харків, 2006. – 20 с.
5. Сидорчук Н.Г. Категорійний аналіз поняття "самоосвітня діяльність майбутнього вчителя" / Н.Г.Сидорчук // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – 1999. – №3. – С. 54-58.
6. Юденко Т.А. Проблема самообразования школьников в отечественной педагогической теории (1960 – 2007) / Т.А. Юденко // Вестник Ставропольского государственного университета. – 2007. – №49. – С.123-127.

*Т.В.Андріанов,
викладач,
Криворізький ДПУ*

**ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З КУРСУ
"ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ"**

У статті подано теоретичний аналіз дослідження проблеми самостійної роботи студентів з фізичного виховання.